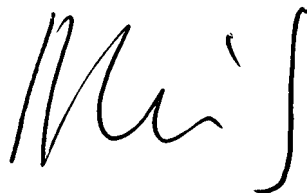


esőjével, apám kezével, ahogy az enyémet fogja, miközben nézzük – szemben a kelő nappal – a romos Üllői utat a harcok szünetében. A lánctalpak csörömpölését is hallom, ahogy az ablakunk alatt vonulnak a tankok az éjszakában a város szíve felé. Ekkor halt meg a történelem – nem tudtam, csak tudomásul vettem –, hogy negyed század múlva észlelhessük: csak tetszhalott volt az idő és a nemzet. Ha valakiket gyűlölni akarnék, hát azokat, akik ezt tagadják. A múltat is, tehát a jövőt is.

Istennel jóban vagyok, de remélem, hogy kapcsolatunk, ahogy erre mind nagyobb szükségem lesz, erősödni fog, és még közvetlenebb lesz. Addig is örülök ajándékainak, meg is köszönöm, ahogy illik. Egyszer írtam egy könyvet, az volt a címe, hogy *Jézus mosolya*. Azon meditáltam benne, hogy miként is van ez: a Megváltó soha nem mosolyog az Evangéliumokban, és mégis minden, minden, ami körülveszi, csupa-csupa derű. És ez jár a fejemben, ahogy a legkisebb unokámmal – az egyetlen fiúval... – baktatok hazafelé az óvodából (a szerda és a csütörtök az én napom), keze az enyémben, „Nagyapi”, „Nagyapi”, „Nagyapi”, hallom, és ragyog minden.



Uri István

színművész (1945. július 3.)



Tulajdonképpen ez a mai színház már nem az a színház, amelyről én gyermekkoromban álmodtam.

Még általános iskolás voltam, amikor a debreceni Dongó Színpadon meghallgatást hirdettek, és felvételt nyertem mint gyermekszínjátész. Olyan 6. elemis, 12-13 éves lehettem, amikor *A kiskakas és a török császár*

című darabban megkaptam a török császár szerepét. (Heller Tamás volt a kiskakas, aki a Mikroszkóp Színpadon játszik, Sas József társulatában.) Na, akkor úgy tűnt, hogy eldőlt az életem, mert utána, gimnazista koromban – a debreceni Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumba jártam –, a debreceni Csokonai Színház rendezője, Szász Károly amatőr diákszínjátész szereplőket keresett, egy-két versmondás után engem választott ki, és eljátszhattam a *Koldus és királyfi* főszerepét. Majd később különböző kisebb szerepeket játszhattam a debreceni Csokonai Színházban. Diákszínjátész voltam, és akkor már gondoltam, hogy közelebbi kapcsolatba kerülök a színházzal. Nagy találkozásokban volt részem, találkozhattam Latinovits Zoltánnal, Tímár Évával, Cs. Németh Lajossal,



László Miklós: *Illatszertár*
Kern Andrással (Centrál Színház, 2014)

Sinkovits Imrével, és Hofi Gézával is nagyon jó baráti kapcsolatot áptunk, olyannyira, hogy több ízben megvart iskola után. Sétáltunk, beszélgettünk, az életről, a gyerekkorról, a felnőtt-ségről, tulajdonképpen mindenről. Tartott ez mindaddig, amíg fel nem költözött Pestre.

Érettségi után elsőre felvételt nyertem a Színművészeti Főiskolára, és első filmfőszerepemet 1965-ben a *Szerelmes biciklistákban* kaptam, én voltam Horváth Tibor öccse. Utána mindenféle filmek következtek, jött az *Ezek a fiatalok*, a *Szevasz Vera*, és még sorolhatnám.

A főiskola elvégzése után azonnal leszerződtek a Madách Színházba. Az első főszerepem Szép Ernő *Lila ákác* című darabjában volt, Csacsinszky Palit alakítottam. Évekig voltam a Madách Színház tagja, majd saját kérésemre elszerződtem a kecskeméti Katona József Színházba, onnan vezetett az út tovább Győrbe, a Kisfaludy Színházba, majd később a

Nemzeti Színházba, utána két évadot töltöttem a Jurta Színházban, majd visszaszerződtem Győrbe.

Az elmúlt huszonnégy évben már végig Budapesten voltam, a Játékszínben voltak különböző feladataim, és két éve, miután megszűnt a Játékszín akkori vezetése, kerültem át a Centrál Színházba, ahol jelenleg is játszom az *Illatszertár* című darabban.

Abban az időben, amikor mi elkezdtük az álmodozást a színházról, az emberek egészen másképp gondolkodtak róla, mint ma. Szépen felöltöztek, a hölgyek is szépen kifestették magukat, de úgy látom, hogy sajnos ezzel már nem foglalkoznak az emberek, mindenféle hétköznapi öltözékben mennek színházba, nem tisztelik, nem szeretik annyira, mint régebben. De az is lehetséges, hogy annyira előrehaladott a kor, hogy ezeknek a külsőségeknek már nem tulajdonítanak akkora szerepet.

A későbbiekben elképzelhető, hogy a Karinthy Színházban fogok feladatot vállalni. Úgy érzem, hogy a közönség szereti a színházat, mi is nagyon sokat teszünk azért, hogy szívesen jöjjenek, és a jövőben is mindent el fogunk követni azért, hogy az emberek szívesen jöjjenek színházba, és megteljen a nézőtér.

Az elmúlt ötven évben különböző elismerésekben részesültem: Jászai-díj, Kazinczy-díj, Aase-díj.

URI István

Lőcsei Gabriella

újságíró (Pápa, 1945. július 6.)



Egy nyugat-dunántúli kisvárosban, Pápán születtem és éltem tizennyolc éves koromig. Csodálatosan gazdag gyermekkorom volt, pedig – mint utólag rádöbbsentem – igen-igen szegények voltunk. De annyi kedves, okos, jólelkű és segítőkész emberrel azóta sem találkoztam, mint Pápán, a gyermekéveimben. És nem is csak családi körben! Bár az is óriási adománya volt a sorsnak, hogy a szüleim és a nagyszüleim mellett nagynénik és nagybácsik hada segítette-vigyázta a lépteimet. Ki a tűzhely vagy a varrógép mellől, ki a vasfüggöny túlsó oldaláról, ki a szerzetesi cellájából... Az én

időmben, azaz ötvenöt, hatvan évvel ezelőtt Pápán a zöldséges, a pék, az írógép-szerelő, a postás és a házmester is tiszteletre méltóan színes egyéniség volt, hogy a mézárósról, aki – állítólag – Fedák Sárival egy színpadon szerepelt, ne is beszéljek! És feledhetetlen személyiségekre leltem a tanáraink és a szomszédjaim között, a könyvtárban és a templomban is. De a gyermekorvost sem fogom soha feledni, aki a kötelező május 1-jei felvonuláson menetelve életmentő szérumot „kalapozott össze” nekem. Sem azt a kollégáját, aki Szabó Lőrinc *Összegyűjtött verseit* nyomta a kezembe, mielőtt Budapestre indultam volna, az Eötvös Loránd Tudományegyetemre. Nem tudom, vajon ma is hozzájuk hasonló emberekkel találkoznék-e, ha a szülővárosomban élnék. Az új évezredben már csak a pápai temetőig visz az utam. Az álmaimban, persze, Pápa lakossága szemernyit sem változott, ugyanolyan szeretni s becsülni valók ott az emberek, mint amikor közöttük éltem.

Hétévesen, egy vasárnap reggelen bejelentettem a szüleimnek, hogy magyar író leszek, és pont olyan könyveket fogok írni, mint az *Egri csillagok*. Édesanyámnak még a könnyei is folytak a nevetéstől. Aztán 1957 tavaszán közöltem velük, változtattam korábbi álláspontomon, újságíró leszek, és hazugságmentes cikkeket fogok írni. (Még a címére is emlékszem annak a napilapos publikációnak, amelyik ezt az elhatározást kiváltotta belőlem: *Embert barátjáról, madarat a tolláról...*) Édesapám azon nyomban tiltakozni kezdett, a győri nyomdában dolgozott, ahol a Kisalföld című lapot is nyomták, ismerte az újságírókat, az újságírónőket is. Egyiküket, elrettentő példaként, be is mutatta nekem. – Ilyen akarsz te is lenni? – kérdezte, miután a gyűrt arcú, nikotinfoltos asszonytól elkészöntünk. Nem, én másmilyen leszek, mondtam, magamban pedig megfogadtam, hogy sohasem fogok dohányozni. Aztán tizenkét évvel később a Kisalföld kulturális újságírója lettem. Tanári állást – friss középiskolai tanári diplomával a zsebemben – sehol nem kaptam, a Győr-Sopron megyei napilapnál viszont szeretettel fogadtak. Édesanyám egy életen keresztül elégedetlen volt a „pályamódosítással”, csak a magyar–latin szakos középiskolai tanárra volt büszke, arra a személyre, aki a gyakorlatban soha nem lehettem, nem a hírlapíróra. A Magyar Nemzetben megjelent cikkeimet mégis gondosan gyűjtögette, apámmal évfolyamonként be is köttette.

A hetvenes években kivétel nélkül mindenkinek el kellett végeznie a Magyar Újságírók Országos Szövetsége, a MÚOSZ által szervezett kétéves újságíró-iskolát, függetlenül attól, hogy szakérettségivel, általános iskolai végbizonyítvánnyal, egy vagy több egyetemi diplomával rendelkezett-e az illető. Nem sok szellemi izgalmat tartogatott számunkra ez a tanoda, a kulturális újságírás tudnivalóit például olyan „témavezető” igyekezett elsajátíttatni velünk, aki Kun Béla újságírói érdemeiről írt kandidátusi értekezésével szerzett „nevet” magának. (Mint később megtudtam, disszertációjához a kutatómunkát egy 1956-os szerepvállalásáért egyetemi katedrájától megfosztott, a nemzeti könyvtárban raktárosként alkalmazott történésszel végeztette el.) Eltékozolt időnek tartottam minden percet, amit ennek az embernek a tanóráin kellett töltenem, s ezt, úgy tűnt, ő is észrevette rajtam. Egy alkalommal, amikor már csak pár hét volt hátra a sanyarú stúdiomokból, ordítozni kezdett velem. Azt harsogta, tűnjek el a szeme elől, ő majd gondoskodik róla, hogy soha ne lehessen belőlem újságíró. „Szót fogadtam” neki, gyorsan összekaptam magam, majd lementem a tanulmányi osztályra bejelenteni, hogy a történetek miatt nem folytatom a tanulmányaimat. Ám az „illetékes elvtársnő”, a körülöttünk mindig előzékenyen sertepertelő Lengyelne úgy rendelkezett, hogy a belpolitikai újságírást oktató Rajcsányi Károly oltalmában igenis be fogom fejezni a MÚOSZ újságíró-iskolát. Rajcsányi Károly pedig, a Magyar Nemzet főszerkesztő-helyettese, a tanév végén, hogy, hogy nem, saját kezűleg írta rá valamelyik MÚOSZ-os okmányomra hogy a Magyar Nemzet a munkahelyem. Azt sem tudtam, ébren vagyok vagy álmodom. Amikor a Kisalföldnél négy-öt ifjú munkatárs összehajolt, csak azt hajtogatta, egy igazán jó lap van Magyarországon, a Magyar Nemzet, és vagy öt kiváló újságíró, az is mind a Magyar Nemzetnél dolgozik... És most én is közéjük kerülök? És csakugyan közéjük kerültem. A lapalapító fia, Pethő Tibor lett a főszerkesztőm, Mátrai Betegh Béla a rovatvezetőm! Antalfy Gyula az olvasószerkesztőm, Ruffy Péter a szobatársam!

Amikor a New York-palota második emeletén levő szerkesztőségbe (ma „királyi lakosztály”) először beléptem, a közszeretnek örvendő Vilcsek Anna temetésére indult a szerkesztőség apraja-nagyja. Vilcsek Anna volt a lap, de talán a magyar sajtó első főhivatású tévékritikusa; hosszú, súlyos betegsége alatt a kollégák folytatták a munkáját – a neve alatt. Temetése után ezt a kegyes csalást be kellett fejezni, új televíziós jegyzetíró után kellett nézni. Velem próbálkoztak. Az első jegyzetemet egy televíziós Shakespeare-adaptációról írtam, az igényességéről híres Mátrai Betegh Béla, miután elolvasta, azonnal „véglegesített”. Olyan volt számomra az elismerése, mintha Nobel-díjat kaptam volna.

Azóta sokszor megkérdezték tőlem, legutóbb, amikor a Prima Primissima díj jelöltje, majd „prímás” kitüntetettje lettem, a lapban közölt sok száz írással mi volt a céloim? Mi az, amit át akartam adni az olvasónak? Az értékrendemet – mindenkinek ezt válaszoltam. Az ismereteimet. A meglátásaimat. Az ötleteimet. Radnóti Miklós *Töredékének* a szavaival, sajnos, mi, XXI. századi polgárok azt mondhatjuk el magunkról, hogy oly korban élünk e földön, mikor az ember önként, kéjjel butul, nemcsak parancsra, s míg a média által tálat balhitekben hisz s tájtézkiz téveteg, befonják életét vad kényszerképzetek. Azt képzeljük, hogy az internet a Mindenható, a cybervilág a mennyország, és egyre kevesebb a kijózanító figyelmeztetés: á, dehogy! Nem vagyok maximalista, s talán még végzetesen öntelt vénasszony sem, aki azt hiszi, mindenképpen mindent jobban

tud. Azt szoktam mondogatni magamban, ha a hetenként közreadott televíziós jegyzeteimmel három ember tévénézési szokásait tudom befolyásolni, már akkor sem éltem hiába. Márpedig ez a heti három, szavaimra ügyelő tévénező, így vagy úgy, mindig „összejött”, az olvasói visszajelzések, telefonok, levelek, e-mail-postán vagy SMS-ben érkező üzenetek 2014. november 1-jéig, a Magyar Nemzettől való – költségtakarékossági megfontolásokra hivatkozó – elbocsátásomig ezt tanúsították. Számolja ki, aki akarja: 1973 novembere óta írtam heti televíziós jegyzeteimet, azaz éppen negyvenegy éven, 492 hónapon, 1968 héten át, voltaképpen szünet nélkül. Tévét nézni s a látottakról jegyzetet írni még a kórházi ágyon is lehetett, az utóbbi húsz évben repülőn, vonaton, távolsági buszon, eldugott kis falvakban, vízparton is. Ha tehát csak ehhez az általam előírányzott hármas számhoz ragaszkodom, és a szorzási műveleteket sem tévesztem el, büszkén állíthatom, eddigi munkám során legalább 5904 ember televíziós választásainál segédkezhettem. Hogy mások hogyan könyvelik el ezt a regimentet, nagynak tartják vagy kicsinek, nem tudom. Számomra szeretni való sokadalom. A hetedik X felé közeledve azt mondogattam magamnak, de a környezetemnek is, addig szeretném továbbra is szolgálni őket, amíg szellemi s fizikai erőim engedik. Most tehát, hogy a Magyar Nemzettől kiakolbólítottam, bloggernek állok, és a világhálón olyan weblapot működtetek, ahol nemzeti munkásságomat folytathatom. Olvasóim egy része tán így is rám talál.

Löcsei Gelonella

Urbán Tamás

fotóművész (Szatmárnémeti – ma: Románia, 1945. július 6.)

Életem első hónapjai bonyodalmasan teltek, mindez azonban a korom miatt nem hagyott bennem rossz emléket. Édesapámnak hadifogságából szökve még sikerült a békeszerződések kegyetlen határmódosításait kijátszva Debrecenbe telepítenie a családot. Így gyermekkoromat a cívisvárosban töltöttem, és az iskoláimat is ott végeztem. Mivel szüleim mindenáron



Fotó: Urbán Ádám

mérnöknek szántak, a Budapesti Műszaki Egyetem villamosmérnöki szakán folytattam tanulmányaimat. Hamarosan rádöbbenem, hogy a száraz számok világánál sokkal jobban érdekel a körülöttem zajló világ képi rögzítése.

Lehettem volna talán filmoperatőr, de riasztott a filmzés csoportos alkotómunkája, szívesebben dolgoztam egyedül,

minimáltechnika igénybevételével. A sors nagyszerű munkahelyre sodort, 1972-ben a tinédzsereknek készített havilaphoz, az Ifjúsági Magazinhoz kerültem fotóriporternek. Tízennyolc évig voltam a lap munkatársa. Már a kezdeti időkben megismerhettem a fiatalok problémáit, és a napi munkáim mellett igyekeztem feldolgozni a velük kapcsolatos témákat.

Néha évekig kutatva az okokat, az összefüggéseket, arra törekedtem, hogy a fiatalok körében feltűnő jelenségek megmutatásával súlyos társadalmi problémákra irányítsam rá a figyelmet.

Mindez nem volt egyszerű feladat, mert azokban az időkben a hatalom nem örült a szennyes kitergetésének. Azt az elvet vallotta, hogy amiről nem beszélünk, az nem létezik. Így kerültek anyagaim, képriportjaim fiókokba, amelyeket jobb esetben is csak zártkörű kiállításokon mutathattam be.

Az abortuszról készített riportom (1972) miatt például majdnem bezúzták a már megjelent magazint. Az öngyilkosokat, alkoholistákat bemutató képanyagomat csak egyes alkalmakhoz, például tanácskozásokhoz kapcsolódó, szűk szakmai réteget érintő rendezvényeken állíthattam ki. A rendszeres dohányzás tragikus következményeit (koraszülés, infarktus, tüdőrák, érszűkület) dokumentáló képeim is csak a SOTE aulájában voltak láthatók (1980). A kábítószer magyarországi terjedéséről készített képeim pedig hat évet vártak arra, hogy 1988-ban kiküldhessem végre őket az ENSZ egészségügyi szervezetének, a WHO-nak az egyik genfi kiállítására. A vasfüggöny mögül kijuttatott anyagomat nagydíjjal jutalmazták. A fiatalok bűnelkövetőkről készült felvételeimet csak Aszódon, a nevelő-

intézetben állíthattam ki (1975), de Budapesten csak fél évtized után kaphattak nyilvánosságot.

És sorolhatnám a példákat. Talán éppen az ilyen tartalmú képeim nyilvánosságáért folytatott állandó küzdelmeim ösztönöztek mindig az újabb kihívások megvalósítására.

És eljött a nyolcvanas évtized vége. Az egyik iskolában készített riportom során a tanulók illedelmesen „Kezét csókolom!” köszöntéssel fogadtak. Mintha hideg vízzel öntöttek volna le. Tudomásul kellett vennem: kioregedtem az ifjúsági sajtóból!

Kapóra jött, hogy a hamburgi Stern magazin munkatársai Budapesten járva felfigyeltek munkáimra, meghívtak a lap szerkesztőségébe, és felajánlották, hogy néhány hónapra szóló ösztöndíjjal náluk dolgozhatok. A tervezett néhány hónapból végül két év hamburgi tartózkodás lett. Ezalatt több német lapnak is dolgoztam, riportjaim készítésével egyik krónikása lehettem a szocialista rendszer lebomlásának. Csodálatos időszak volt, Európában egy ideig még emlékeztek a magyarok '89-es szerepére, jó volt akkor magyarnak lenni!

Az évezred utolsó öt évében ismét itthon dolgoztam, igyekeztem nyomon követni és fényképezőgéppel rögzíteni a hazai társadalmi problémákat, köztük is elsősorban a hihetetlen mértékben megnövekedett bűnözést. Ennek során oly mértékben sikerült elmerülni a szennyben, hogy egy idő után depressziós lettem. Szerencsémre, némi segítséggel, elég rövid idő alatt kigyógyultam ebből a betegségből, de a folyamatos, huszonnégy órás állandó készenlétről, rohanásról, pörgésről le kellett mondanom, miként a feldolgozhatatlan, értelmetlen dolgokkal való szembenézésről is.

Mindig félttem a nyugdíjas évektől, de bevallom, ez a félelem nem igazolódott be a gyakorlatban.

Több évre elegendő munka van még előttem, hiszen szeretném az általam megélt és fényképeken, filmekben, kéziratokban megőrzött emlényeimet megfelelően feldolgozva, rendszerezve hátrahagyni. Bízom benne, hogy egyszer talán még valaki használni tudja őket.

A családomról annyit, hogy a feleségemet, Szél Jutkát az újságírószakmából ismertem meg 1969-ben. Laptervezőként ment nyugdíjba, a munkámhoz szükséges szabadságot és szükséges háttérrel már 46 éve bizto-

sítja nekem. 1976-ban született Ádám fiam örökölte tőlem a fotózás iránti szeretetet és szenvedélyt, 1978-ban született Orsolya lányom viszont édesanyja szakmáját folytatja. Kilencvenéves édesanyám, akinek szintén sokat köszönhetek, itt él közvetlen közeli körökben, jó egészségben, a család szeretetétől övezve.

Hálás köszönet Nekik, valamint minden egykori és mostani barátomnak, munkatársamnak, akik hozzájárultak ahhoz, hogy elmondhassam magamról: szép életem volt!



Ódor László

tanár, művelődéstörténész, diplomata (Budapest, 1945. július 15.)



Hetven sorban leírni, hogy mi történt velem hetven év alatt? A többrétegű közegben, melyben éltem? Hazáimban: a magyarságban, Európában, a glóbuszunkon (a földi világban)?

Az élet: egy tanulsággyűjtő túra. Hova tegyük az eredményeit? Három pazar fiamba, unokákkal növekvő családomba? Diákjaim tudatába – akik közül nem egy lett igazi tanítványom?

Leginkább a nyelv, a kultúrát hordozó nyelv tárolóiba tenném. A nyelveimbe: mind más metszete a létnek. Mindegyik gazdagodás, de a legmélyebb vajat bennem a magyar.

A legerősebb közös emlékeztető: a nyelv. Ahány van (s ahányat ismerek): egy közös világba összenövő másak. Tárolói minden tapasztalatnak, melyek engem végig éltettek. Gazdag vagyok: legfőképpen Goethe, Thomas Mann, Németh László, Luther, Emanuel Kant, Nietzsche – fölsorolhatatlan szellemtársaságban...

Főként a nyelvet kivonatoló költészet s az esszék, a gondolatpróza miatt volt jó élni. S annyi minden másért, amit fölsorolni sem lehet: az emberi művészetektől (a zenétől!) kezdve a mezők illatáig, Mencshelyig. Jó volt a (keresztyénységben) fölfedezett és megélt szeretet jegyében élni. Családomnak és nemzetemnek akkor is hálás leszek, amikor már nem élek.

Családom a nagy magyar kohónak része – kizárólag protestánsairól tudok, ameddig csak elér az emlékezet: keletről, a Kárpátaljáról jött belém az örösi Pálok, a vári Hádák, makacs, puritán magyar kálvinisták, nyugatról a Meziriczkyk, a Feuchtenbergerek, gyorsan magyar szívűvé váló lutheránusok vére. Beleoltódtak az Ódorokba, akik akkor tértek át Luther hitére (Vas megyei magyarokként!), amikor a bécsi Hofban két Wittenbergából küldött pap prédikált (a Mohács előtti években!). Feleségem, három fiam édesanyja, Teleki Katalin révén aztán – bár ő is református – apai ágon, vékony szálon megérkezett a katolikusság. Sőt, mi több: teljes és valóságos a magyarságom. Európai.

Ha visszanezdek életutamra, olyan jelszók szegélyezik, mint a *Gályapadból laboratórium*, az *Óraadók királysága*, a „*Hier steh' ich, ich kann nicht anders*”, a „*der besternte Himmel*” és a „*die Moral in mir*” kettős csodája. S „*magyarnak számkivetve*”. És vastagon kiírva, ahogy nagyanyám minden utamra elbocsátott: *Vigyázz a becsületre!* (Hopp: a magyar becsület szó értékrendet, érték-közösséget jelent – vö. „*becsben tart, becsül*”, ámde a „*becsmérel*” is...)

Ez a nyelven-boldogulás, a világnak nyelven keresztül való megértése végigkísért. Ahogyan németül kitaláltam: a *FAIRständigkeit*! Nagy támaszom volt, ha nem a legnagyobb mindvégig, hogy a *nyelvel*, a *nyelveimmel átvilágíthatam a létet*.

Szakmai pályám a berlini Humboldt Egyetemen kezdődött: lektor voltam örök tanárom, Bodolay Géza professzor úr mellett.

Első vezetői állásom idején (1980-ban a Marx Károlyról elnevezett, ma Corvinusra szépült nevű egyetemen lettem a német tanszék vezetője, innen mentem nyugdíjba is egyetemi magántanárként) ezt írtam fel a szobám falára: „*Az a fő, hogy a karaván haladjon, a kutyák meg csak ugassanak.*” Főnököm, az intézet igazgatója, amikor elolvasta ezt a tacepaot, megkérdezte: *és mit csinálsz, ha a kutyák tudnak olvasni?*

A tartalmat, hogy hova s milyen karaván haladjon, nem kérdezte. Tudtuk, közösen – a „kommunizmusnak” nevezett társadalmi rémjátékban sokkal többet tudtunk közösen gondolni, mint a későbbi szabadságban. Mert *ott* egyetlen fölirat állt és élt sokunknak mindkét oldalon (pontosabban: bent és kint): *A haza minden előtt.*

Az a haza, amelyik 45. életévemben lett szabad. Európai forradalom – úgy mondtuk ezt akkor, s reméltük, hogy visszataláltunk európai utunkra. Egyetemi munkásként egy barátom (Kiss Gy. Csaba) hívására lettem közéleti ember: az MDF külügyi szóvivőjeként (foreign speaker) kezdtem érzékelni és megérteni, hogy a *szabadság* párszava a *felelősség*. És hogy a politika jelentése: *közélet*, és legfőbb dolga: megegyezni tudni. (Nem megalkudni!)

Közszolgaként kétszer szolgáltam az elején felsorolt hazáimat (a sorrend lényeges!): az Antall-kormány idején (1990–1994) nagykövetségként (Svájcban) és a második Orbán-kormány idején (2011–2013) a kulturális diplomácia szép ösvényein Stuttgartban.

Életem lényeges terein ezen kívül tanítottam és írtam. Előadtam. Tanárként három évtizeden túl is a Corvinus (egykor Marx Károly) Egyetemen. Első felében a Nyelv- és Kommunikációs Intézetben. Aztán a „nemzetközi tanulmányok” szakon. A remélt magyar diplomataképzésben vettem, vehettem részt. Nagy ajándéka volt életemnek, hogy bepillantottam a felsőoktatást tartó pillérek

alá: közoktatásunkba. Az evangélikus egyház újjáélesztett, híres Fasori Gimnáziumában. Négy év igazgatás után kedves tanulság-költőmmel, a „templom és iskola” egyben kimondójával egymás vállát átölelve sétáltunk ki a Fasorból. Attól fogva két évig Klebelsberg Kunó volt a társam. (De ez már napi politika)

Egész életemben a kudarcaimból merítettem a legtöbb tanulságot. Hálás vagyok a Gonosznak. Mefisztónak, Lucifernek. A pályámon, hat alakban, hat-szor jelent meg.

Tudományos értekezéseim jelzik érdeklődésem útját (s hogy mi tűnt fontosnak a változó idővel): „kisdoktori” (1973): *Romániai magyar irodalom a két világháború között és Reményik Sándor pályája*. (Czine Mihály ösztönzésére); „kandidátusi”: *Az induló Nyugat német kapcsolatai* (1986 – hogy megvédhettem: Király Istvánnak, Halász Elődnek és Mádl Ferencnek köszönhető); „habilitáció” (2003): *A multikulturális Svájc* (ezt a védést Szépe György támogatta).

Hálás vagyok azért, hogy megírhattam *Balázs beszélni tanul* című könyveimet (Minerva, 1979) az anyanyelv születéséről, s hogyan fészkelhet be mellé – a gyermeki agyba – az (első) idegen nyelv; a *Hazától hazáig* című útiesszé-kötetemet, melyben sugallni próbáltam – Egyiptomtól Japánig tíz országon át idegenvezetősködve –, hogy minden ország haza (Kozmosz, 1980); s hogy két hosszú sorozatom is mehetett a Magyar Rádióban (Bába Iván és Kövesdy Zsuzsa pátyolgató szerkesztésében): *Népek között* (a kétnyelvű íróinkról) és *Irodalmi világjárás* (a kultúrával tett utazásokról).

Nem tudom, honnan merítettem a merszet s erőt (isteni szférákból nyilvánvalóan): három szótárral is kísérletet tettem, hogy jobban értsük a világot és egymást: mi magyarok a németekkel (*Módszertani és tematikus képes szótár*, 1987 és *Új olvasmányos német–magyar szótár*, mely 1998-ban az Osirisnál jelent meg). S hogy a német nyelven élők egymást is jobban megértsék, *Helvetismen* címmel németül szedtem szótárba a svájciságot jellemző fogalmakat: *Zauberformel, direkte Demokratie, Ständemehr...*

Egy svájci újság ezzel a címmel írt róla akkor: *„Ein Ungar erklärte uns die Svájc”* (Egy magyar elmagyarázza nekünk Svájcot). A végén feltette nekem az újságíró a kérdést: lát-e egyáltalán hibát Svájcban? Erre a válaszom: *„Azt, hogy nem mi, magyarok csináltuk meg.”*

Vágyam is ez lenne: hogy egy svájci óramű pontosságával, de magyar szívvel működjön Magyarország. Korrektül, átláthatóan, igazságosan.

Évjáratársaimat pedig szeretném buzdítani végül Konrad Adenauer emlékével: romhalmaz országában 73 évesen – nálunk három évvel korosabban – lett kancellár, s 14 év kancellárkodás után – maga mögött hagyva a német csoda Németországát – önszántából lépett vissza. Hogy megírja emlékiratait. Nem hetven sorban, hanem négy vaskos kötetben!

Ezért írtam most 89 sort! Pontosan annyit, amennyi évet – akárcsak Adenauer – édesapám is élt.

Géza Németh

Duray Miklós

geológus, politikus, köziró (Losonc – ma: Szlovákia, 1945. július 18.)

Hetven éve kezdődött, 1944 októbere és 1945 júliusa között az akkor Magyarország-hoz tartozó Losoncon. Magzatkoromból emlékszem a háborúra, az akasztottak érdekjére. Azóta is hideg veríték ül ki rajtam, ha fegyverropogást, robbanásra emlékeztető hangokat hallok. Nem szeretem a fegyvereket, a katonákat, a fegyvereket kedvelő embereket. A vadászathoz sem vonzódok. A kötelező katonai szolgálatot is sikerült úgy bevégeznem, hogy kezem puskát nem érintett.

Kicsit angolkórosan jöttem a világra. „Nem az angolokkal és a kórjukkal van baj, még ha bombáztak is minket, csupán Churchill-lel, aki Jaltában odaadott bennünket a vörösöknek” – mondták a bölcsöm mellett. Honnan tudták ezt, már akkor? Közben a fegyveresekkel körbevett házunkból, ahonnan éppen elhurcolni akarták a családjunkat, néhány napon kicsempésztek a paphoz: mert mi lesz, ha nem érem meg a holnapot.

Akadtt egy „cservenarmijec”, aki megakadályozhatta volna a megszületésemet, de anyám olyan erővel kiáltott rá, hogy egyből letette a fegyvert. Sietnem kellett a világra. Szülőanyám hogyan hordhatott volna áldott állapotban ebédet és vacsorát az internálótáborba apámnak, akit magyarként meg egyéb okok miatt tartottak fogva?

A „meg egyéb okok” talán még fontosabbak, mert felsejlik a római



katolikus, kálvinista-protestáns, egy kicsit zsidó, hugenotta, német, francia, szláv múltja a családnak, és a sajátos társadalmi íve a gazdag kereskedő nagypolgártól a szabómesterségig, az üvegfúvásig és a műves lakatosszakmáig. Nehéz ilyen zavaros származással eldönteni a pillanatnyi hovatartozást, és csak kö-

szönni tudom a Mindenhatónak, hogy állhatatosságával életben tartott.

Családjunk – noha elődeink egy része már fél évezrede élt Magyarországon – három évszázada lett magyarrá. Ez felér a kettős honfoglalással. Nem éltünk azóta sem az első választás későbbi módosításának szabadságával, pedig kényszerhelyzet adódott bőven.

Aki enged a gyakori választási kényszernek, gyökeretelenné válik. A sokszori választás pedig azonosságtudati zavart okozhat. Ez a demokrácia veleszületett betegsége is. Vannak, akik azt mondják, a demokráciánál jobbat még nem talált ki ember. Az biztos, hogy kellemesebb, mint a diktatúra. Bőven van ezzel kapcsolatos tapasztalatom. Csakhogy a demokrácia általam is megélt rossz élményei legalább annyira undorítóak, mint a kommunizmus államvédelmiseinek módszerei. A különbség: amiért a diktatúrában börtön jár, azért a demokráciában lelki szenvedés, mellőzés, köpködés, rágalmazás, szellemi undor – kín, kínok, kínlódás... A diktatúra egyértelmű, mint a szakadék: aki

belezuhan, nem éli túl. A demokrácia olyan, mint a lép, van esély a túlélésre, ha nem véti el a lépést az ember.

Tapasztalatom szerint a demokráciában is azok válnak „sikeressé”, akik a diktatúrában is sikeresek lettek, lehettek volna. A kettőt egy időben nem lehet kipróbálni, de egymás után annál inkább. Van erre néhány példa.

Életemnek egyetlen eredményes korszaka az volt, amelybe beleesik kétszeri bebörtönzése is, a nyolcvanas évek első felében. Talán emiatt, nemcsak rossz emlékeim vannak a kommunisták börtönében eltöltött két félidőről. Még a foglárók is tudtak emberségesek lenni, ha nem utasították őket sajátosan. Súgtak is, vagy legalább sugalltak. A cellatársak is emberszabásúak voltak a rájuk váró büntetés ellenére, tőlük tanultam meg: soha ne ítéld korán.

Geológusként jártam a természet, és magam döntöttem el, mit cselekszem. Szabad voltam. Ekkor szerettem meg anyai nagyapám nemzetének szénagyűjtő dalait. Közben, úgy gondoltam, geokémikusi doktorátust szerzek. Megtörtént. Följebb nem vihettem, nem engedte a hatalom. Ha ti úgy, én így. Ekkor döntöttem el, hogy ellenálló leszek. Hegyget másztam. Edzettem. Jógáztam. Tanultam. Tudatosan készültem, hogy az adott pillanat ne érjen váratlanul. Közben meséket írtam és jelentéseket Londonba, Párizsba és a nagyvilág egyéb fontos helyeire a felvidéki magyarok helyzetéről. És hálózatot szerveztem a magyar iskolák megmentésére. Aztán lecsaptak. Elvittek, bezártak. Bíróság elé állítottak. Hazaengedtek. Ismét szervezkedtem. Majd ismét lecsaptak.

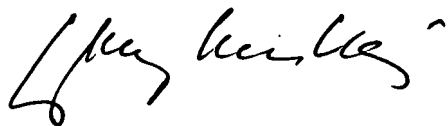
Bezártak. Hazaengedtek. Időnként ismét lecsaptak, mert továbbra is szervezkedtem, de már nem zártak be. A munkahelyemről nem bocsátottak el, de nem adtak széket a fenekem alá. A börtönben csak széken volt szabad ülni, de a cellában csak két szék volt, nekem nem jutott – ezért, ellentétben a hiedelemmel, a börtönben nem ültem, álltam. A munkahelyemen sem volt min ülnöm. Sajátos azonosság. Egy azonban biztos, sikerült megmenteni a magyar iskolákat.

Közben megengedték, hogy kiutazzam az Amerikai Egyesült Államokba. Sok tortúra után adták kezembe a csehszlovák útlevelet, de akik adták, ott kint visszalopatták. Azt remélték, hogy így végleg megszabadulnak tőlem. Mégis visszajöttem. Haza vagy sem, nem tudom. A szülőföldemre. Viszont tény és való: közben megbukott a kommunista rendszer. Ezért érdemes volt élni.

Az azóta eltelt huszonöt év szóra sem érdemes, minden gazemberség folytatódott, hatványozottan. Egy vonatkozásban mégis bekövetkezett a boldogság pillanata, de ez az én féltett titkom.

Az igazi történetek a felívelő sorokról szólnak. Olvasott valaki a mocsárban gázolók, fuldoklók életéről sikerkönyvet? A világirodalom összes remekműve állítólag ez utóbbiak küzdelmeiről szól. A csúcsműveket mégis azokról írták, akik a lápból a hegyre jutottak.

Akkor hát hangozzék a szavam a völgyből: „Fel a hegyre, magyar!”



Molnár Endre

vízilabdázó, edző (Gyergyószentmiklós – ma: Románia, 1945. július 23.)



1949-ben telepedtünk át Magyarországra családgyejesítéssel. Azóta Budapesten lakom, iskoláimat is itt végeztem. 1966 és 1982 között a magyar vízilabda-válogatottban játszottam, utána edzőként dolgoztam 1993-ig. Ezután vállalkozóként a vendéglátás területén tevékenykedtem. Megnősültem, egy gyerekem született, és neki három fia. Mostanában velük

töltöm napjaimat, ami nagyszerű elfoglaltság, de így, hetven felé nem egy könnyű feladat. Jelenleg nyugdíjas vagyok.

Kedves Barátaim, kedves hetvenesek!

Azt kérték tőlem, hogy írjak le néhány gondolatot, ami éppen eszembe jut. Hát most éppen ezek jutottak eszembe.

Ti, akik éppen most a 70. évek felé haladtok, sok jó és rossz tapasztalattal a hátatok mögött, biztosan megértitek, amit szeretnék megosztani Veletek.

Ma olyan világot élünk, ahol a győztesek mindent visznek, a vesztesek pedig egyre jobban leszakadnak. A győztesek halhatatlannak gondolják magukat, a vesztesek pedig meghalnak. De van nekik egy rossz hírem. Amint azt sok szomorú példa mutatja, a halhatatlanok is meghalnak egyszer! Az első szövetségi kapitányom, néhai Markovits Kálmán (Isten nyugosztalja!), akit már sajnos egyre kevesebben ismernek, pedig a magyar vízilabda ikonikus alakja volt, mondta egyszer, amikor úgy érezte, kezd egy kicsit fejünkbe szállni a dicsőség: „Kisfiam, jegyezd meg, hogy csak *napi* hősök vannak, és biztosan el lesz felajrtva, csak az a kérdés mikor.”



Ezt a mondását jól eszembe véstem, és ez a mondata sokszor rángatott vissza földre. Nekem például többek között Ő ezért halhatatlan. Szerintem néha elég egy mondat vagy egy jó cselekedet, hogy valaki halhatatlanná váljon! Ezért nem kell szavazóbizottságot felállítani. Attól biztosan nem lesz valaki halhatatlan, hogy valakik úgy gondolják, vagy rosszabbik esetben saját maga képzeletének magát. Van ugyan sok jó, de sok rossz példa is erre.

Most csak ennyi jutott eszembe, lehet, hogy én is öregszem.

Jó egészséget és hosszú, boldog életet kívánok mindenkinek!

Molnár Endre

Birtalan Ferenc

író, költő (Budapest, 1945. július 25.)



A szavak bűvölete majdnem mindannyiunknak megadatik. Ki egész életét összeköti e bűvölettel, ki rá se jön, micsoda kincse van (suta hasonlattal a hátizsákban rejtőző marsallbotra utalnék), de, mint akármilyen is, ha bájolás, ha bűvölet, csapda ez is, varázslói varázslat, s egy gyerek számára nem könnyű, hogy el tudja választani a kóklerséget a csodától. Nekem nem volt szerencsém, bent ragadtam, beleveszttem a mesék, versek lidércfényes ingoványába, ahol csak tévelyegni, bolyongani lehet.

Hogy a versek mint kerültek utamba s lettek kikerülhetetlenek számomra, nem tudom, bár a mese, a vers talán egy tőről eredhetnek. Reményt láttam bennük, szinte az egyetlen lehetséges utat, amely az összekuszálódott, romlásnak indult világból kivezethetett.

Útleírás

Végül mi az, mi változott?
Esetleges, hogy hol vagyok,
mire nyithatok ablakot,
meddig tűrnek a holnapok.

Vasgyár: a Juranics telep.
Zöld ládák, lőszerszüvelyek.
Fut a MUKI csikorogva:
hova lett az ÖTLI, VALLA?

Eltűnt a hentes és a pék:
kenyérgyár lettek Müllerék.
Papp-szatócsékból a KÖZÉRT,
de dombjuk Papp maradt – miért?

Tovább: Vérmező, Vár között...
Fiam a Sportkórházba jött,
kapott éneket: altatót,
vaskarmú évekhez valót.

Tudom, megváltó nem leszek.
Szétszórva bóvli rendjelek.
Ott, ahol minden tervezett,
maga a rend, mi megvezet.

Bejárom kies Óbudát.
Szénrakó: Filatori-gát.
Flóriántól, Rómain át
szívom a rossz kocsmák szagát.

Nem leszek sem latin, se tót.
Élek, mint a panellakók.
Álmomban öngyilkos este
dől a Hármashatár-hegyre.

Budagyöngye rejt, Pasarét.
Cimborám lesz az úrvidék.
Házmán utca, Ördögárok.
Térdig borban, de még állok.

Volt-Szieszta, János kórház.
Szép Ilonás elhaló-ház.
Szaporodó temetések.
Én lobogok, nem a mécsék.

Aztán tovább, de magam csak,
csak hogy éljek, hogy maradjak,
megtudjam, mi lenni rabnak,
mikor nincsen nyíló ablak.

Lágymányoson, Kelenföldön
már a büntetésem töltöm.
Élek még, de semmi-letten,
hol a tó is feneketlen.

HÉV zakatol, víz Csepelre,
nyárvégbe, virágzó kertbe.
Szilvakék, barackarannyal.
Hozzám érkezik az angyal.

Talán az isten tévedett:
Halottak Napja éke lett,
megméretett az áldozat:
világra küldte lányomat.

Meddig tűrnek a holnapok?
Mire nyitok még ablakot?
Ahol megállok, ott vagyok.
Megtalálom és várni fog.

Bieth László

Küllős Imola

folklorikus kutató (Klagenfurt, Ausztria, 1945. július 25.)



Ahogy öregszem, egyre többet foglalkoztat a gyermek- és ifjúkorom. Annak ellenére, hogy emlékeim nem valami vidámak. Én ugyanis, egy katonatiszt középső gyermekeként, angol hadifogságban születtem. Egy évvel idősebb bátyám még Debrecenben, egy évvel fiatalabb öcsém ugyancsak ott látta meg a napvilágot, '46 októberében. Közben volt '44 ősze és hideg tele, a közeledő front miatt szüleim menekülése (anyai nagyanyámmal, egy háztartási alkalmazottal és csecsemő bátyámmal) egy szekérkaraván tagjaiként végig az országon, s végül a hadifogolytábor(ok) Ausztriában. Anyukám sokat mesélt erről az évről, s örökké sajnálni fogom, hogy nem rögzítettem szívszorító történeteit. Apám

ugyan hazaszökött '45 márciusában, mi pedig augusztusban tértünk vissza Ausztriából, de a '47-es hatalomváltás után egy „nyugatos katonatiszt” családja nem sok jóra számíthatott. A kitelepítést ugyan megúsztuk, de Apa nem kapott megfelelő munkát Debrecenben, ezért építésztechnikusként elment a minden rendű-rangú, nemzetiségű embert befogadó és foglalkoztató új, szocialista város, Sztálinvárost (ma: Dunaújváros) építeni. Kezdetben háromhetenként járt haza, aztán praktikusabbnak látszott közelebb költöznünk a munkahelyéhez. Néhány hónapig Kulcson éltünk, egy „kulák”-tól elvett házban. Ott még osztatlan volt az elemi iskola, a tanteremben az egyik padsor elsős, a másik padsor harmadikos volt, majd a másodikosok és negyedikesek sora következett. Ilyen „felállításban” fejeztem be ez első osztályt. A házban jó ideig egy bűdös karbidlámpával világítottunk, majd egyszer csak mennyei fény árasztotta el a szobát: bevezették a villanyt. 1952-t írtunk. A rádióból egyfolytában ömlöttek a vidám

mozgalmi dalok: „Rákosi elvtárs, népünk nagy erős vár, vígy a győzelem útján”, „Szódd a selymet, elvtárs, selyemből lobogót, / Az vezesse harcra a magyar dolgozót, / Kényszer volt egykor a munka, ma hősi tett...”

'52 nyarán lakásunkat visszaszerezte eredeti tulajdonosa, a szüleim beköltöztek egy munkásszállásra az épülő Sztálinvárosban, s mi, gyerekek „fizetős”-ként állami gyermekotthon(ok)ba kerültünk. Így aztán egymástól távol nőttünk fel. Szüleimmel csak havonta egyszer, a „látogatási vasárnap”-okon, testvéreimmel pedig csak a téli-nyári szünidőkből találkozhattam. Makarenczkói elvek szerint nevelt, katonás fegyelemben élő intézeti kislánként (Rácalmáson és Pomázon) nagyon éreztem hiányukat, de „*En tudtam, – messze anyám, rokonom van, ezek idegenek*” (József Attila). Ám ez a biztonságérzet '56 októbere után megszűnt. Apát bebörtönözték, majd koholt vádakkal anyánkat is, minket pedig '57-től állami gondozásba vettek. Tulajdonképpen ekkor, 12 éves koromban lettem felnőtt, pontosabban: „koravén kislány”. Céltudatos és elszánt, aki mindig ki akar tűnni a többiek közül – legalább a tudásával. Minden szabad időmet olvasással töltöttem ki.

Szerencsém volt, mert tizedmagammal egy igen jó gimnáziumba kerültem Budapestre, a rózsadombi Móricz Zsigmond Gimnáziumba (az egykori híres Baár-Madasba), ahol két remek tanárnőm is volt. Egyikük úgyszólván befogadott négy saját gyereke mellé. K.-ék lettek az én szellemi szüleim, náluk és az ő kiterjedt baráti körükben tanultam azt a világlátást, amely egész későbbi életemet és gondolkodásomat meghatározta. Hatásukra fordult figyelmem a hagyományos népi kultúra, a népköltészet felé. Kitűnő érettségim után 1963-ban felvettek a bölcsészkarra, magyar–néprajz szakra. Hála Istennek, az állami gondozotti lét felülírta, eltakarta X-es családi háttérmet, de egyedül kellett eltartanom magamat. (Apám még a nagy amnesztia előtt, 1962-ben meghalt, anyám pedig sok hányódás után az intapusztai ideg- és elmegyógyintézetben kapott állást, és ott tért magához fizikailag és lelkileg is. Leveleztünk, és felváltva látogattuk a testvéreimmel. Nővérszálláson lakott.) Szerencsére én is kollégiumban lakhattam, és másodéves koromtól minden évben sikerült ún. népköztársasági ösztöndíjat szerezni. Emellett persze középiskolás koromtól fogva pénzürt korrepetáltam, a nyári szünetekben pedig változatos helyeken dolgoztam (éveken át málnaszedő napszámosként Kisorosziban, egyszer kisegítőként egy kalapüzletben, másszor a János-kórházban), hogy tankönyveim, ruháim legyenek. Akkor nem keseregtem sokat a sorsomon, egyik napról a másikra éltem, küzdve azért, hogy újra együtt élhessen a családom. Ez hosszas kérvényezés után 1968 őszére sikerült. Kaptunk egy tanácsi kiutalású kétszobás szövetkezeti panellakást Pesterzsébeten. 20 800 Ft volt a „beugró”, és nekem volt 15 ezer Ft-nyi megtakarított pénzem. A többi anyukám pótolta ki. Így hát azon a nyáron (már az MTA Néprajzi Kutatócsoportja tudományos segédmunkatársaként) megtapasztaltam azt is, hogy milyen munkásszálláson élni, 3 hónapra ugyanis már nem mentem albérletbe. A munkásszállás olcsóbb volt.

A magánéletem is rendeződött: 1970-ben férjhez mentem, másfél év után saját lakásunk is lett. 1974-ben megszületett a fiam, 1976-ban a kislányom. Anyóssal éltünk együtt. 1983-ban közös megegyezéssel elváltunk, s én egyedül neveltem fel a gyermekeimet egy kis kőbányai lakásban. A vidéki gyűjtőtutakkal, konferenciázásokkal együtt járó néprajzos munka, a tudományos

karrier és az anyaszerep összeegyeztetése nem volt könnyű. „De tudtam, hogy egy angyal kísér, kezében kard van, mögöttem jár, vigyáz rám, s megvéd, ha kell, a bajban.” (Radnóti). Akkor már anyám is be-besegített a gyermekpásztorolásba, disszertációim gépelésébe, mert 1972-től ő is adminisztrátorként dolgozott a Néprajzi Kutatócsoportban. (Igazgatónk, Ortutay Gyula lojalitását tükrözi, hogy egy ideig mellette verte az írógépet Göncz Zsuzsa, s egy időes vezérkari tiszt volt a kisegítő könyvtárosunk.)

Tudományos pályámon is elég eredményes voltam, megmásztam a hivatalos ranglétra minden fokát a bölcsészdoktoritól (1972) az akadémiai doktori címig (2003), de kedvvel vállaltam (és csinálom ma is) az egyetemi oktatást és a tudománynépszerűsítés legkülönbözőbb fajtáit. Kis szakma a miénk, néprajzosoké, nekem összesen két munkahelyem volt: 16 évig a Néprajzi Kutatócsoport (ma: MTA BTK Néprajzi Intézet), és 1984-től nyugdíjazásomig (2005-ig) az ELTE folklór tanszéke, bár a két szülesem között néptánc szakos középiskolásokat is tanítottam a Balettintézetben. Változatos témákat kutattam és tanítottam: kézíratos énekköltészet a 17–19. században, betyárfolklór, paraszti önéletrajzok, egy református parasztproféta hatása a Kárpátalján, protestáns vallási néprajz, hadifogoly- és lágerfolklór stb. Munkámért hivatalos elismeréseket is kaptam: Iskolateremtő Mestertanár cím és Fáy András-díj (1998); Ortutay Gyula-emlékérem (a Néprajzi Társaságtól, 2006), az Európai Folklórért emlékérem (az Európai Folklór Egyesülettől, 2010). De kutatói és tanári munkásságom legjelentősebb eredményének mégis azt tartom, hogy olyan tehetséges volt hallgatóim, fiatal kollégáim vannak, akik egy kétkötetes „mindenes gyűjtemény”-nyel leptek meg 60. születésnapomon. Tehát vannak tanítványaim, „követőim” (bár kevesen), akik átveszik a stafétabotot a szövegfolklórisztika, a műfaj- és mentalitástörténet kutatásában. Nyugdíjasként is szívesen foglalkozom egy-egy doktorandusszal vagy dolgozom együtt egykori hallgatóimmal – ha megkeresnek és megkérnek rá. Időm nagy részében azonban már itthon „gyártom” a lexikonszócikkeket; tanulmányokat, előadásokat írok, könyveket, versantológiákat szerkesztek, és természetesen igény szerinti gyakorisággal „unokázom” is. Őt okos és szép unokám van! Rájuk és a szüleikre is büszke vagyok.

Végigpillantva az életemen, kevés dolog van, amit másként tudnék csinálni. Az intézeti és a válás utáni nehéz éveket, meg a 2005-ben rám tört súlyos betegséget persze szívesen kihagynám, de, mint minden megpróbáltatásból, ebből is tanul az ember. Megerősödött a hitem, és még inkább értékelek minden jó szót, művészi élményt, emberi kapcsolatot. Fokozatosan átalakult bennem a dolgok fontossági sorrendje is: egészség, család, szolgáló szeretet, barátok, no és a szellemi kalandozásként felfogott filológusi munka.

Őszintén hálás vagyok az Úrnak azért, hogy egykori pártfogóim, barátaim és családom segítségével nyugdíjaskoromra szép otthonom lett, kiegyensúlyozott, tartalmas értelmiségi életet élhetek. Vannak még tudományos feladataim, terveim, de nem aggaszt a jövőm. Derűs vagyok és bizakodó. Hiszem, hogy addig élek és dolgozom, amíg szükség van rám.

Dr. Kulcsos János